

ΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΜΑΣ.

(συνέχεια καὶ τέλος).

Πολλά λέγονται καὶ γράφονται τὴν σήμερον περὶ τῆς νευροπαθείας καὶ τῶν νευρικῶν ἀσθενειῶν τῶν τέκνων μας.

Φυσικῶς καὶ τὸ κακὸν τοῦτο ἀποδίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἐκ τῆς σχολῆς ἐπηρείας. Ὅτι ἕνεκα τῆς πορείας τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ ὅλη μας ἡ γενεὰ τείνει πρὸς νευρικήν ὑπεραισθησίαν, ὅτι πολλάκις καὶ εἰς πολλὰ ὑποκείμενα πρωϊμώτατα παρατηρεῖται προδιάθεσις, ἐπαυξανομένη διὰ τῆς κακῆς οἰκιακῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς κλίσεως πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ διασκεδάσεις . . . τοῦτο ὀλίγοι ἔχουσι τὴν γενναιότητα νὰ ὁμολογήσωσι. Τὴν δοκὸν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ ὁ ἄνθρωπος πάντοτε ἀποφεύγει νὰ ἴδῃ. Ἐν γένει ἡ „νευροπάθεια“ πολλῶν μαθητῶν θεωρεῖται ὡς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὁ τύπος σχολικῆς νόσου, διότι οἱ γονεῖς πρὸ πάντων παραπονοῦνται ὅτι εἰς τὰ τέκνα τῶν ἐπιβάλλονται ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των θέματα καὶ ἐπιφορτίζεται τὸ πνεῦμα αὐτῶν διὰ διανοητικῶν ἀπαιτήσεων ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξανομένων.

Τοιοῦτό τι ἀκριβῶς δὲν δύναται ἀκόμη νὰ ῥηθῇ περὶ τῶν ἡμετέρων σχολείων, ἐνθα οὐχὶ ἐν ἐπιγνώσει τῶν νόμων τῆς ὑγιεινῆς, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἀτελοῦς εἰσέτι ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος σχετικῶς ὀλιγώτερα πράγματα διδάσκονται παρὰ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἑσπερίας. Καὶ ὅμως τὸ κακὸν ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν· παιδιὰ ὠχρά, ἐξηντλημένα, πάσχοντα τὰ νεῦρα καὶ τὴν ὑγίειαν εὐρίσκονται εἰς ὅλα ἡμῶν τὰ σχολεῖα. Τοῦτο δύναται ἐν μέρει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις πολλῶν γονέων, ἐπιθυμούντων νὰ ἴδωσι τὰ τέκνα τῶν ἐν πρωϊμώτατῃ ἡλικίᾳ σοφὰ καὶ πεπαιδευμένα, καὶ εἰς τὴν προθυμίαν τῶν διδασκάλων, ὅπως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας ἀνταποκριθῶσι καὶ μάλιστα ἐν περισσεΐᾳ ἱκανοποιήσωσιν αὐτάς. Ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν περιορίζεται μέχρι τοῦ σημείου τούτου· πολλοὶ τῶν γονέων δὲν ἀρκοῦνται εἰς μόνην τὴν ἐν τῇ σχολῇ διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐπιβαρύνουσι τὸ εἰσέτι ἄωρόν πνεῦμα τῶν τέκνων τῶν καὶ δι' ἰδιαιτέρων ἐν τῇ οἰκίᾳ μαθημάτων, δι' ὧν ὅχι μόνον ὁ καιρὸς τῆς ἀναπαύσεως τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ νοῦ ἐπιβραχύνεται, ἀλλὰ καὶ ὁ παῖς ἐξαναγκάζεται ν' ἀσχολῇται εἰς πράγματα πρὸς αὐτὸν μὴδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχει κλίσιν καὶ ἀγάπην.

Πολλὰ παιδιὰ δυστυχῶς εἶνε τόσον εὐερέθιστα, ὥστε καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμῃ τῇ ἀρχῇ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεώς των καὶ παρ' ὅλας τὰς μετρίας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἀπαιτήσεις, πάσχουσι νευρικήν κεφαλαλγίαν καὶ ὑπεραισθησίαν, ἔχουσιν πολλὰς καὶ διαφόρους φάσεις οἷον ὑπερερεθισμόν, πυρετώδη ταραχήν, ἀγρυπνίαν, φρικίαν καὶ κλίσιν πρὸς παραληρήματα. Κατὰ τοὺς διαφόρους τούτους παροξυσμοὺς δεικνύεται ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ παιδὸς εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸ σχολεῖον συγκεντρωμέναι, διαβλέπομεν δ' ἐν αὐτοῖς πολλάκις καὶ τὴν εἰκόνα ἐπικειμένης ἐγκεφαλικῆς νόσου. Εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ὑπέρμετρος αὐστηρότης καὶ αἱ ὑπερβολικαὶ νύξεις τῆς παιδικῆς φιλοδοξίας ἀποτελοῦσι τὰς κυριωτάτας πηγὰς τῶν συμπτωμάτων τούτων καὶ ὅτι εἶνε ἀνάγκη ὅπως οἱ τε γονεῖς καὶ παιδαγωγοὶ ἀπέναντι παιδίων τινῶν μὴ λησμονῶσι τὴν ὑπομονήν, τὴν ἐπιείκειαν καὶ μὴ παραβλέπωσι τὰς ἰδιορρυθμίας τῶν ταύτας.

Ἡ νύξις ἀφ' ἑνὸς τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ προσβλητική ποιὴ ἀναμφιβόλως εἶνε τὰ μᾶλλον πρόσφορα μέσα,

ὅπως ἐξεγείρωσι τὸ πνεῦμα φύσει δυνηρῶν καὶ ραθυμῶν παιδίων, τὰ μέσα ὅμως ταῦτα ἀποβαίνουσιν ἐπικίνδυνα ἂν τὰ μεταχειρισθῶμεν ἀπέναντι φιλοτίμων καὶ φιλομαθῶν παιδίων φύσεων· ὅτι εἶνε σωτήριο φάρμακον διὰ τὰ μέν, δύναται διὰ τὰ δὲ νὰ μετατραπῇ εἰς θανατηφόρον δηλητήριο.

Ὡς γνωστὸν, τὸ ποσὸν τοῦ αἵματος τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων τοῦ ἐγκεφάλου δὲν μένει πάντοτε τὸ αὐτό. Παιδιά τινὰ ἐκ φύσεως ῥέπουσι πρὸς ἀναιμίαν ἢ ὑπεραιμίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀμφότεραι δ' αὗται αἱ καταστάσεις, αἱ καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως ὑφιστάμεναι, ἀνάπτυσσόμεναι ἤδη διὰ τῆς ὀδοντοφυΐας, τῆς θερμῆς τοῦ ἡλίου καὶ ἄλλων ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, ἅμα τῇ εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσῃ ἐνισχύονται ἔτι μᾶλλον καὶ γίνονται ἐνίοτε ἀφορμὴ σοβαρῶν συμπτωμάτων. Ἡ ἐγκεφαλικὴ ἀναιμία, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὔσα μερικὴ τις μόνον ἔκφανσις γενικῆς τοῦ σώματος ἀναιμίας, συμπτώματα ἔχει τὴν σκοτοδίνην, τὰς λιποθυμίας, τοὺς ἐμετοὺς, τὴν κεφαλαλγίαν καὶ ταχεῖαν κόπωσιν τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας. Οὐχὶ διάφορος εἶνε καὶ ἡ εἰκὼν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὑπεραιμίας, ἡ ὁποία ἐν μορφῇ συμφορήσεως ἐπαυξάνεται κατὰ πᾶσαν διανοητικὴν ἐργασίαν καὶ ψυχικὴν ταραχήν. Μόνον ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἱατροῦ δύναται εἰς πολλὰς περιπτώσεις, καὶ ἰδίᾳ ὑπαρχούσης γενικῆς χλωρώσεως, νὰ διακρίνῃ ἂν εἰς τὴν φαινομενικὴν ταύτην ἀναιμίαν δὲν ὑποκρύπτεται πού τοῦ σώματος τοπικὴ τοῦ αἵματος συμφορήσις. Αὐτὸς μόνος δύναται νὰ διακανονίσῃ τὴν κατὰ τοὺς νόμους τῆς ὑγιεινῆς δίαιταν καὶ τὴν ἀνισον ταύτην τοῦ αἵματος διανομήν νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὴς εἰς τὴν προτέραν τῆς ἰσορροπίας. Συγχρόνως ὅμως καὶ ἡ οἰκογένεια ἔχει τὸ καθῆκον ὅπως τοιαῦτα μὲν παιδιὰ, πάσχοντα αἱματικὴν συμφορήσιν εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ κρανίου, διατηρῇ ὑγιῇ καὶ εὖρωστα διὰ τῆς ἀναπαύσεως τοῦ ἐγκεφάλου, τῆς σκληραγωγίας τοῦ σώματος, τῆς τακτοποιήσεως τῆς πέψεως, συχῶν ψυχρολουσιῶν καὶ σωματικῶν κινήσεων ἐν ὑπαίθρῳ, εἰς δὲ τὰ ἀναιμικὰ παιδιὰ νὰ ἐπιτρέπῃ πολὺ νὰ κοιμῶνται, πολὺ γάλα νὰ πίνωσι καὶ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὰ ἐν γένει τονικὴν καὶ αἱματοποιητικὴν τροφήν.

Πρὸς τοῦτοις καὶ ἐν ἑτερον φαινόμενον παρὰ τοῖς μικροῖς μαθηταῖς εἶνε ἄξιον τῆς ἡμετέρας προσοχῆς καὶ μελέτης, ἥτοι ἡ ὅσον μυστηριώδης, ἄλλο τόσον καὶ φοβερὰ ἐπίτασις πολλῶν νευρικῶν ἀσθενειῶν, αἵτινες συνήθως ἐκδηλοῦνται ἰδίως παρὰ μαθητρίαις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως. Ἄν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀναζητήσωμεν τὴν πρώτην αὐτῶν ἀρχὴν καὶ ἐξετάσωμεν ἰδίᾳ τὰ κατὰ τὸν βίον τῶν πασχόντων τούτων παιδίων μαρτυρούμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅτι ὑπὸ νευρικῶν σπασμῶν κατελαμβάνοντο καὶ εἰς τὴν νεαρωτάτην αὐτῶν ἡλικίαν, ὅτι ἀνώμαλος ἦτον ἡ κατασκευὴ τοῦ κρανίου τῶν, ὅτι ἡ ἀποστέωσις αὐτοῦ δὲν ἔγινε κανονικῶς, οὐχὶ δὲ σπανίως ἀποδεικνύεται προϋπάρχουσα καὶ κληρονομικὴ τις πρὸς τὴν νόσον προδιάθεσις πατρὸθεν ἢ μητρὸθεν.

Τὰ σπέρματα λοιπὸν τοῦ κακοῦ ἐνυπάρχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν αὐτῷ τῷ ὀργανισμῷ τοῦ πάσχοντος ὑποκειμένου. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐμφύτου ταύτης προδιαθέσεως πρὸς νευρικά νοσήματα δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐπίκτητος τις ῥοπή πρὸς αὐτά, διότι πολλὰ ἀσθενεῖαι τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ βίου μας ἀφίνουσι σοβαρὰ

καὶ σχεδὸν ἀνεξάλειπτα ἔχνη εἰς τὰ κεντρικὰ ὄργανα τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀρκεῖ δὲ πολλάκις μόνον ἀπλή τις ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ διὰ ν' ἀφυπνισθῶσιν αἱ ἐν τῷ ὁργανισμῷ ὑπολινθάνουσαι νόσοι.

Τὴν ἐξωτερικὴν ταύτην ἀφορμὴν πολὺ εὐκόλως δύναται νὰ παράσχη ἡ σχολή. Ἡ ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἀναστροφή μετ' ἄλλων παιδίων, ἡ ἐπίτασις τῆς προσοχῆς, ἡ ἀτελής ἀναπνοὴ καὶ τὸ θέαμα ἄλλων παιδίων, ἐξαίφνης προσβαλλομένων ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου, ταῦτα πάντα δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ εἰς τὰ οἰκονομικὰ προδιθέσιν ἔχοντα παιδιά τὴν ἐκρήξιν τοῦ κακοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ οὐκ ὀλίγον δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ αἱ κατ' οἶκον συμβαίνουσαι ψυχικαὶ ταραχαὶ καὶ συγκινήσεις, αἵτινες πολλάκις καὶ μόναι ἀρκοῦσιν εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ νευρικὰς ἐξεγέρσεις. Οἱ τοιοῦτοι ἀσθενεῖς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς θεραπείαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν ἄλλων κατὰ τὰ νεῦρα ὑγιῶν μαθητῶν, ὁ δὲ ἱατρὸς ἔχει τὸ χρέος ν' ἀποτρέψῃ ὅσον ἐνεστί πρωϊμώτερον τὴν προδιάθεσιν ταύτην, διότι τὰ νεῦρα ὅσῳ μακρότερον τόσῳ καὶ ἰσχυρογνῶμονως οἰκιοποιοῦνται τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ λειτουργῶσιν ἀνωμάλως, οὕτως ὥστε ἐπὶ τέλους ἡ θέλησις νὰ μὴ ἔχῃ πλέον ἐπ' αὐτὰ μὴδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπιρροήν.

Πολλοὶ τῶν σοφῶν ἐμελέτησαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας τοῦ παιδίου, ἰδίᾳ ὅμως ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ὁ ἐν Ἰένη Πράϊερ ἠσχολήθη μετ' ἐμβριθείας πολλῆς περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, γράψας μάλιστα καὶ βιβλίον ἐπιγραφόμενον „ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου“.

Κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας ἐνὸς τῶν ἰδίων του τέκνων δὲν ἔπαυσε τρίς τῆς ἡμέρας νὰ κάμνῃ ἐπ' αὐτοῦ μεθοδικὰς παρατηρήσεις καὶ νὰ σημειῶνῃ πᾶν ὅ,τι ἀνεκάλυπτεν ἢ εὑρίσκεν ἄξιον λόγου. Τὰς σημειώσεις ταύτας πάσας συναρμολογήσας καὶ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα τίτλον ἐκδοὺς παρέχει ἡμῖν δι' αὐτῶν πιστὴν περιγραφὴν τῆς βαθμιαίας ἐξεγέρσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς εἶνε ἀληθῶς κλασικὸν καὶ ἄξιον τῆς μελέτης παντὸς μεμορφωμένου, διότι καθαρῶς μᾶς δεικνύει πῶς καὶ πότε ἐκ τῶν πρώτων αἰσθητικῶν ἐντυπώσεων, τῶν πρωϊμωτάτων αἰσθημάτων καὶ κινήσεων τῶν ὀργάνων ἀναπτύσσεται βαθμὴδὸν ἡ κρίσις, ἡ θέλησις καὶ ἡ κίνησις.

Ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν πόσον ἀνεπαίσθητος καὶ βαθμιαία εἶνε ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν ἐμφύτων καὶ μὴ εἰς τὴν θέλησιν ὑπαγομένων κινήσεων εἰς τὰς ἐν συναισθήσει γινόμενας καὶ προαιρετικὰς, ἐν αὐτῷ βλέπομεν ἐπίσης ὅτι ἡ θέλησις ἀποτελεῖ τὴν πρὸς τὴν διάνοιαν ἀγούσαν γέφυραν καὶ συγχρόνως ὡς ἐξ ἐνέδρας τινὸς παρακολουθοῦμεν τὰς πρώτας κινήσεις τοῦ νοητικοῦ καὶ ψυχικοῦ βίου.

Ἐπειδὴ δὲ ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῶν πρώτων ἐπιθυμιῶν, ὀρέξεων, πύθων καὶ ὁρμῶν φανεροῦνται συγχρόνως καὶ τὰ πρῶτα πάθη, ὡς ἡ χαρὰ, ἡ ὀργή, ὁ φόβος, ἡ κλίσις κτλ. διὰ τοῦτο εἶνε πρόδηλον εἰς πάντα ὅτι καὶ τὰ πρῶτα ἔχνη οἰαζέσθαι πνευματικῆς ἀνωμαλίας δύναται νὰ γεννηθῶσι λίαν πρωϊμῶς, ἐν αὐτῷ δηλαδὴ τῷ πρώτῳ τῆς ἡλικίας ἔτει, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ παρίσταται ἡμῖν ἤδη ἡ κρᾶσις ἀποτελεσμένη. Πολὺ λοιπὸν πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τὸ παιδίον νὰ φοιτᾷ εἰς τὴν σχολὴν ἔχει ὑποκεκρυμμένα ἐν ἑαυτῷ τὰ πρῶτα θεμέλια μελλουσῶν πνευματικῶν ταραχῶν, νομιζόμενα συνήθως ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸ ὡς ἀπλᾶ φαντασιοκοπία, ἰδιοτροπία καὶ τὰ παραπλήσια. Ἄν μετὰ προσοχῆς παρακολουθῶμεν τὴν βιογραφίαν φρενοβλαβῶν καὶ ὑποστηριζόμεθα συγχρό-

νως εἰς τοῦτο ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἔτυχον νὰ παρατηρήσωσι τοὺς ἀσθενεῖς τούτους καὶ κατὰ τὴν παιδικὴν τῶν ἡλικίαν, θὰ μάθωμεν ὅτι, ἐν ἡ περιπτώσει τὸ πάθος δὲν ἦτο κληρονομικόν, ἐξ ἀσυνήθους τινὸς ψυχικῆς ἰδιορρυθμίας προήλθε βαθμὴδὸν ἡ πραγματικὴ καὶ ἐκδεδηλωμένη τῶν φρενῶν ταραχή.

Δὲν εἶνε δυνατόν ἡ σχολὴ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ἐν ἑκαστον ἰδίῳ, μίαν ἐκάστην ἰδιοτροπίαν τῶν εἰς αὐτὴν φοιτῶντων παιδίων, καὶ ἔτι μᾶλλον τῇ καθίσταται τοῦτο ἀδύνατον, καθ' ὅσον ἡ κατ' οἶκον ἀνατροφή αὐτῶν εἶνε πολλάκις διεστραμμένη, γέμει ἀσυνεπειῶν καὶ διὰ τῶν οὐχὶ σπανίως ἀνοήτων τῆς ἀρχῶν δίδει τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνωμαλίαν καὶ στρεβλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τε πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος. Ὅταν ἐπομένως ἐν τῶν τοιούτων παιδίων, ὑποβληθὲν εἰς τὴν πειθαρχίαν τῆς σχολῆς, ἀναγκασθῇ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὁσημέρας αὐξανομένας ἀπαιτήσεις τῆς, πάθῃ πνευματικὴν τινα ταραχήν, ἐντεῦθεν οὐδὲν δι' ἡμᾶς ἀπορρέει δικαίωμα νὰ ἰσχυρίζωμεθα ὅτι ἐκ τῆς σχολῆς στρατολογοῦνται οἱ φρενοβλαβεῖς. Πολὺ ὀρθότερον θὰ ἦτο ἂν μετὰ μεζονος ἐπιμελείας καὶ μερίμνης ἐπωπεύετο ἡ οἰκιακὴ μόρφωσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἂν φρονιμώτερον καθωδηγεῖτο ἡ ἀναπτυσσομένη ψυχὴ τοῦ παιδίου καὶ ἂν δι' ὁμαλῆς, ἀρμονικῆς καὶ σώφρονος ἀγωγῆς, διὰ τῆς ἀφυπνίσεως καὶ περιποιήσεως ὅλων τῶν εὐγενῶν του ὁρμῶν καὶ διὰ τῆς σκοπίμου καὶ πρὸς τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ ἀνταποκρινομένης διανομῆς τοῦ χρόνου καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνεπτύσσετο εἰς κανονικὸν ἄνθρωπον.

Ἄς προσπαθῶμεν λοιπὸν νὰ περιορίζωμεν τὰς μικρὰς ἰδιοτροπίας ἀντὶ τοῦ νὰ τὰς θεωρῶμεν ἐνδιαφερούσας καὶ εὐχαρίστους, ἃς χαλιναγωγῶμεν τὰ μικρὰ πάθη, καὶ τὰς ὁρμὰς ἃς καθωδηγῶμεν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν πρὶν ἢ καταναλίσκωσιν ἀπεριόριστα πλέον πάθη. Πάντα ἐρεθισμὸν ὀφείλομεν ν' ἀποφεύγωμεν ἐκεῖ ὅπου βλέπομεν ὅτι τὸ παιδίον φαίνεται πλέον τοῦ συνήθους εὐερεθιστον, ἐν ταῦτῳ δὲ πρέπει νὰ τὸ μεταχειρίζωμεθα μελιχίως, καὶ ὑπ' ὅψιν ἔχοντες τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ ὁρμὰς. Τὴν φαντασίαν αὐτοῦ ἐξάπτουσι πολὺ περισσότερον τὰ ἐν τῷ οἴκῳ ἀναγινωσκόμενα βιβλία παρὰ τὰ πολλὰ μαθήματα τῆς σχολῆς, πολλὰ δ' ἐξ αὐτῶν βλάπτουσι οὐχὶ τόσον αἱ ὑποχρεωτικαὶ μὲν, ἀλλὰ κανονικαὶ καὶ ὀρισμέναι ἀσχολίαι ἐν τῇ σχολῇ, ὅσον ἡ ἀφροσύνη τῶν περὶ αὐτό, οἱ ὅποιοι, ἀνεγρόμενοι καὶ ὑποθάλλοντες μάλιστα στιγμιαῖά τινα καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἄκακα „ἰδιωματὰ του“, ἀφίνουν αὐτὰ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τῇ συχνῇ ἐπαναλήψει νὰ καταντήσωσιν εἰς μονίμους ἀνωμαλίας.

Πρῶτον καὶ κύριον καθήκον τῆς σχολῆς εἶνε νὰ μορφώσῃ καταλλήλως τὸν παῖδα καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐν ὀφθαλμῷ πάσας τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγωγῆς, κύριον δὲ καθήκον τῆς οἰκογενείας εἶνε νὰ τὸν ἀναθρέψῃ συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν του. Μόνη αὕτη εἶνε ἱκανὴ μετὰ λεπτότητος καὶ τρυφερότητος ν' ἀποτρέψῃ ἀπ' αὐτοῦ πᾶν τὸ ἀγροῦικον καὶ βάναισον, νὰ τὸ ἐθίσῃ εἰς τὴν ὑπακοήν, τὴν τάξιν, τὴν καθαριότητα καὶ τὴν χαλιναγωγίαν τῆς αὐτογνωμοσύνης του, νὰ τῷ παράσχω ἀνάπαυσιν διὰ παιδιῶν ἐν μέσῳ τῆς ἐλευθέρας φύσεως καὶ συγχρόνως εἰς τὰς εὐγενεῖς αὐτοῦ κλίσεις καὶ εἰς τὰ προτερήματά του νὰ δώσῃ εὐκαιρίαν ὅπως ἀναπτυχῶσι. Λίαν δ' ἐπιμελοῦς σωματικῆς ἐποπτείας καὶ μεγάλης ἐπισεικείας ἀντικείμενα δεόν νὰ ᾔηεν πρὸ πάντων τὰ μεγαλειτέρας ἡλικίας παιδιά καὶ ἰδίᾳ τὰ κοράσια, ἐπειδὴ τὰ παρανοηθέντα αἰσθηματὰ των ταρασσουσι τὴν ψυχικὴν των ἰσορροπίαν καὶ εὐκόλως ἐξά-

πτουσιν ἔτι μᾶλλον τὴν κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα μεγάλην εὐαισθησίαν τῶν, ἢ ὅποια οὐκ ὀλίγα θύματα, ὡς ἐκ τῆς στατιστικῆς μανθάνομεν, καθ' ἕκαστον ἔτος στέλλει προῶτως εἰς τὸν τάφον.

Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ σχολὴ ὑπέχει τὴν μεγαλειτέραν εὐθύνην διὰ πολλὰς νόσους τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Ὁ πλήρης κόνιορτοῦ ἀήρ ἐν τοῖς πολυλάκις λίαν στενοῖς καὶ περιορισμένοις δωματίοις τῶν παραδόσεων, ἡ ἀτελής καὶ ἐπιπόλαιος ἀναπνοὴ τῶν μαθητῶν, πάντων σχεδὸν κυπτόντων ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν, ὁ ἐξανασκασμὸς αὐτῶν ὅπως ἀντὶ ν' ἀναγινώσκωσιν εὐκρινῶς καὶ ἐνάρθρως ἐκπέμπωσιν ἀληθεῖς ὠρυγμοὺς καὶ φωνασκῶσι — ταῦτα πάντα καὶ πολλὰ ἔτι ἄλλα ἀνοίγουσι τὰς θύρας εἰς ὅλα τὰ δυνάτα νοσήματα τῶν ὀργάνων τῆς ἀναπνοῆς. Οὐκ ὀλίγα παιδιά, ἔχοντα πρὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως τὴν φωνὴν τῶν καθαράν καὶ ἐλευθέραν τὴν ἀναπνοήν, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀρχίσωσι νὰ ἐπισκέπτονται αὐτὴν αἰωνίως πάσχουσι συνάγχην καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ νοσήματα τοῦ λάρυγγος καὶ τοῦ λαιμοῦ.

Ἀλλ' ὅσον μὲν καὶ ἂν ἀφ' ἑνὸς πάντες ἀνομολογοῦμεν ὅτι πολλὴν φέρει ἡ σχολὴ τὴν συνοχοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀσθενειῶν τούτων, ἐν τούτοις ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι οἱ μαθηταί, θερμοὶ εἰσέτι καὶ ἡρεθισμένοι ἐκ τῆς διδασκαλίας, ἀπομακρύνονται τοῦ καταστήματος τῆς σχολῆς φέροντες ἐνδύματα μὴ ανταποκρινόμενα οὔτε εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, οὔτε εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαιρᾶς καὶ μεταβαίνουνσιν οἰκάδε οἱ μὲν τρέχοντες, οἱ δὲ καθ' ὁδὸν παίζοντες καὶ ἄλλοι παρ' ὅλην τὴν σφοδρότητα καὶ ψυχρότητα τοῦ ἀνέμου ἀδιακόπως ἀνὰ τὰς ὁδοὺς φωνασκοῦντες καὶ κραυγάζοντες. Φθάσαντες δ' ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας τῶν οὔτε κὰν ἐνταῦθα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐρίσκουσιν ἄσυλον ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς ἐξωτερικῶν νοσογόνων ἀφορμῶν, διότι δυστυχῶς πολὺ μακρὰν εὐρισκόμεθα ἀκόμη τοῦ σημείου ἐκείνου, καθ' ὃ ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια θὰ ἦγε ὁ πρῶτιστος ἱατρὸς καὶ προστάτης τῆς σωματικῆς εὐεξίας τῶν τέκνων τῆς, καταλλήλως ἐνδύουσα αὐτά, μεριμνῶσα πάντοτε μετ' ἐπιμελείας πῶς νὰ διατρέβωσιν ἐν δωματίοις συνεχῶς ἀερίζομένοις καὶ σκληραγωγοῦσα τὸ τρυφερὸν σῶμά των δι' ἐπιτρέψεων τοῦ λαιμοῦ, τοῦ στήθους καὶ τῆς βράχως ὡς καὶ διὰ πρῶϊν γαργαρισμῶν μετὰ ψυχροῦ ὕδατος. Ἄν τὰ ἀπλᾶ ταῦτα καὶ εὐκολοκατόρθωτα μέτρα ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν, πολὺ θὰ ἐμετριάζετο ἡ κατὰ τὸν μαθητικὸν βίον προδιάθεσις τῶν τέκνων

μας εἰς συχνούς κατάρρους, θὰ ἐπηυξάνετο δι' αὐτῶν ἡ ἀμυντικὴ δύναμις τῶν βλεννογόνων ὑμένων τοῦ φάρυγγος, τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, καὶ θὰ παρεκωλύετο ἡ εἰσόδος νοσογόνων σπερμάτων εἰς τὰ κοιλώματα, τοὺς λακκίσκους καὶ τὰς πτυχὰς τῶν ὀργάνων τούτων.

Οὐδὲν ἥττον θὰ περιεπίπτομεν εἰς μεγάλην ἀπάτην,

ἂν τὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ μαθητικοῦ βίου συχνότατα ἐμφανιζομένην „γενικὴν τῆς θρέψεως ταραχήν“ καὶ ἰδίᾳ τὴν ὀλιγαίμιαν ἀπεδίδομεν εἰς ἄλλην αἰτίαν παρὰ τὴν αἰφνιδίαν ἀλλαγὴν τῶν βιωτικῶν συνθηκῶν τοῦ παιδιοῦ. Τὸ ζωηρὸν χρῶμα τῶν παρειῶν τοῦ ὠχρίάζει καὶ ἐξαφανίζεται ἐν τῇ πλήρει ἀνδρακικοῦ ὄξεος καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν ἀτμοσφαίρᾳ τῆς σχολῆς, ἡ φαιδρότης τοῦ γίνεται παρανάλωμα τῶν πολλῶν σχολικῶν θεμάτων του, ἀναγκάζοντων αὐτὸ νὰ περιορισθῇ ἐντὸς στενοῦ καὶ πνιγροῦ δωματίου, ἐν ᾧ ἐξω αἱ φωτειναὶ καὶ ζωογόνοι τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες τῷ νεύουσι νὰ ἐξέλθῃ, νὰ τρέξῃ, νὰ πηδήσῃ, νὰ παίξῃ καὶ ν' ἀναπαυθῇ.

Αἱ ταραχαὶ τῆς θρέψεως ὅλου τοῦ ὀργανισμοῦ οὔτε προκαλοῦνται ὑπο τῆς σχολῆς, οὔτε ἐπιτείνονται ὑπ' αὐτῆς ἀποκλειστικῶς, δὲν δυνάμεθα δὲ κατ' οὐ-

δένα τρόπον „σχολικὰ νοσήματα“ ν' ἀποκαλέσωμεν τὴν ἀναιμίαν, τὴν χοιράδωσιν, τὴν φθίσιν, τὴν μυϊκὴν ἀδυναμίαν καὶ τὰ παραπλήσια, ὅχι μόνον διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε κληρονομικά, ἀλλὰ καὶ διότι, μὴ ὄντα τοιαῦτα; πάντοτε ἀναπτύσσονται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας ἕνεκα τῆς κακῆς τοῦ οἴκου ὑγιεινομικῆς καταστάσεως, τῆς τροφῆς καὶ πλείστων ἄλλων δευτερευόντων λόγων.

Πόσον ἡ σχολὴ μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀδυνατεῖ ἐντελῶς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς ἄλληλα συνάφειαν τῶν εἰς αὐτὴν ἐκ διαφόρων οἰκογενειῶν συρρεόντων παιδιῶν ἀποδεικνύεται τρανώτατα ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ μεταδόσεως τῶν κολλητικῶν νοσημάτων. Εἶνε δυστυχῶς ἀληθές, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκάντων, ὅτι πολλάκις αὐτὸς ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ παρίδῃ ἢ νὰ μὴ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ πρῶτα στάδια μολυντικῆς τινος νόσου, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸ τὸ ἡσυχμένον τοῦ ἱατροῦ βλέμμα ἐνίοτε μετὰ μεγάλῃς δυσκολίας διακρίνει σοβαρὰν τινα ἀδιαθεσίαν ἀπὸ ὑπολανθανούσης κολλητικῆς ἀσθενείας, ἔστω καὶ ἂν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλάκις τὸ παιδίον, χωρὶς αὐτὸ τὸ ἴδιον νὰ πάσχῃ ἢ νὰ φέρῃ εὐκρινῇ τῆς νόσου σημεῖα, δύναται νὰ μεσολαβήσῃ εἰς τὴν μετάδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν μολυσματικῶν οὐσιῶν. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς εὐθύνης φέρει ἐπομένως ἡ οἰκογένεια, διότι

ΑΠΑΙΣΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ. Εἰκὼν τοῦ C. Reichert.

ἐν αὐτῇ πρὸ πάντων καὶ οὐχὶ σπανίως κυριαρχεῖ ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν εὐεξίαν τοῦ πλησίον. Βλέπομεν πολλάκις οἰκογενεῖας, ἔνθα ἐστρατοπέδευσαν ἡ ὀστρακιά, ἡ σκαρχατῖνα, ἡ διφθερίτις, ὁ κοκκύτης, ἡ εὐφλογία, ὁ τύφος καὶ τὰ καθ' ἑξῆς, νὰ στέλλωσιν εἰς τὴν σχολὴν τὰ υἱὰ μὲν, ἢ μηκέτι εὐδιακρίτως νοσήσαντα, ἀλλὰ κατ' οἶκον μετὰ τῶν ἀσθενῶν ἐλθόντα εἰς συνάφειαν τέκνα τῶν οὐχὶ σπανίως ἐπίσης βλέπομεν ἀλλαχοῦ ν' ἀποκρύπτονται τὰ νοσήματα ταῦτα, ἢ νὰ ἐπιτρέπεται ἢ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἐντελής ἀνάρρωσις, ἂν δὲ προσθέσωμεν εἰς ταῦτα καὶ τὴν ἀμεριμνησίαν ἢ τὴν ἀγνοίαν περὶ τοῦ πῶς νὰ προφυλαχθῶσι τὰ υἱὰ τέκνα ἀπο τοῦ μιάσματος, τότε οὐδένα πλέον ἀποχρῶντα λόγον ἔχομεν νὰ καταδικάζωμεν τὰ σχολεῖα μας καὶ μόνον ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, χάριν ἴσως τοῦ συρμοῦ, τῆς συνηθείας, ἢ πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ἰδίας μας συνειδήσεως, νὰ τὰ θεωρῶμεν ὡς τὰς μόνας πηγὰς καὶ ἐστίας πάσης κολητικῆς ἀσθενείας.

Οὐχὶ διὰ παραπόνων καὶ μομφῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτοβοηθείας, οὐχὶ διὰ τῆς ἐπιρρίψεως τῆς εὐθύνης ἐπὶ ἄλλους, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιγνώσεως καὶ εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως τῶν ἰδίων μας καθηκόντων πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν βελτίωσιν τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ οἰκογένεια, ὁ ἱατρός καὶ τὸ σχολεῖον δέον ἀμοιβαίως νὰ ὑποστηρίζονται, στενωτέρον νὰ συνεφάπτονται, νὰ τείνωσι πρὸς ἀλλήλους τὰς χεῖρας καὶ νὰ προσπαθῶσι τὰ ἰδιά των συμφέροντα νὰ ὑπερασπίζωσι διὰ τῆς

ὅσον ἔνεστι ἀρμονικῆς καὶ καταλλήλου ἀναπτύξεως τοῦ παιδίου.

Ἀληθῆ πόλεμον ἀς κηρύξωμεν κατὰ τῆς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν κληρονομικῆς μεταδόσεως τῶν ἀσθενειῶν, ἀς ἐξασφαλίσωμεν ἐν πρώτοις εἰς τὸν ἄνθρωπον πρὶν ἢ ἴδῃ τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὅσον ἔνεστιν ὑγιᾶ ἰδιοσυγγρασίαν καὶ ἀς φροντίζωμεν σωφρόνως καὶ ἐπιμελῶς περὶ τῆς υἱείας του κατὰ τὴν νηπιακὴν του ἡλικίαν, κατόπιν δὲ ἀς προσπαθῶμεν νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἰσορροπίαν μεταξύ πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἀσκήσεως, μεταξύ ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἀναλογιζόμενοι συγχρόνως ὅτι μεταξύ τοῦ παιδαγωγοῦ, τοῦ ἱατροῦ καὶ τῶν γονέων ὑπάρχει σπουδαιότατόν τι συνδετικὸν μέλος: ἡ Ὑγιεινὴ.

Ταύτης, ἂν μόνος ὁ εἰς τῶν τριῶν τούτων παρὰ γόντων ἔχῃ αὐτὴν ὑπ' ὄψιν, ὁ σκοπὸς θὰ μεταιωθῇ. Ἄν ὅμως καὶ οἱ τρεῖς συνηνωμένοι ἐργάζονται ὑπὲρ αὐτῆς, τότε θὰ δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν βαθμιαῖον καὶ ὀριστικὸν περιορισμὸν τῶν παιδικῶν νοσημάτων καὶ νὰ ἴδωμεν ἀναπτυσσομένην πρὸ ἡμῶν νέαν, ὑγιᾶ καὶ εὐρωστον γενεάν.

Ὅλα τὰ ἄλλα, αἱ πρωτότυποι δὴλα δὴ συμβουλαὶ ἀγυρτῶν καὶ ἐμπειρικῶν ἱατρῶν καὶ μάλιστα ἡ πείσμων ἐκείνη πανδαημοσύνη ἀρσενικῶν τινων γονέων εἶνε οὐχὶ ἐντιμὸς προεξόφλησις τῆς ἡσυχίας, τῆς εὐτυχίας, τῆς ζωῆς ἐπὶ τέλους τῶν τέκνων μας, τῶν ὁποίων ἡ ἀθλιότης διακινδυνεύεται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

.. X ..

Ο ΠΙΘΗΚΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΓΚ.

Ο ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΘΗΚΟΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΜΟΥΓΚ.

Αξιανάγνωστος εἶνε ἡ ἱστορία ἑνὸς τῶν, κατὰ Δαρβῖνον, προγόνων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οὗ πιστὴν εἰκόνα παραθέτομεν ἐνταῦθα. Ἡμεῖς, καίτοι ζῶντες ἐγγύτερον εἰς τὰς θερμὰς ζώνας, ἔνθα ἐνδιαίτωνται κατὰ πλῆθῃ οἱ ὁμογενεῖς τοῦ νοήμονος τούτου ἀντιπροσώπου τῶν τετραχειρῶν, σπανίως λαμβάνομεν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἑξεις καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτῶν, τὸ πολὺ δὲ βλέπομεν αὐτοὺς ἐγκεκλεισμένους ἐν κλωβίοις, ἐν οἷς μεταφέρονται ἐκ τῶν ἐνδοτέρω τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς εἰς τοὺς ζωολογικοὺς τῆς Εὐρώπης κήπους.

Πολλοὶ πῖθηκοι τῶν νεωρίων τούτων τῆς φυσικῆς ἐπι-

στήμης ὑπῆρξαν οἱ εὐνοούμενοι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου καὶ ἔσχον τὸ εὐτύχημα μετ' ἐπιμελείας καὶ εὐσυνειδήσιας νὰ βιογραφηθῶσιν ὑπὸ τοῦ τύπου, οὗ σπανίως δὲ καὶ χάριν αὐτῶν νὰ ἐκδοθῶσιν ἰδιαίτερα παραρτήματα, ἐν οἷς πιστῶς ἐξετίθεντο τὰ αἷτια καὶ τὰ συμπτώματα τυχαίας τινὸς ἀσθενείας των, ἢ ὁ ἐπισυμβὰς αὐτῶν θάνατος. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῶν περιέργων τούτων ξένων τῶν βορείων κλιμάτων ἔσχε μέχρι τοῦδε τὴν τιμὴν νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ὑπουργικοῦ λόγου ἐν τῇ συνεδρίᾳ κοινοβουλίου τινός. Τὴν δόξαν ταύτην ἀπῆλαυσε μόνος ὁ κυνοκέφαλος πῖθηκος τοῦ ἰχθυοτροφείου τοῦ Βερολίνου, ὅτε πρὸ τινων ἐνιαυτῶν ὁ ἐπὶ τῆς